

A. ZAKHAROV

Афанасий ЗАХАРОВ,
"Сага олюк" РИХ АУ
редактор-директора

СЭНЭН БОЛО ТӨРӨӨБҮТЭ 110 СЫЛЫГАР

Сээн Боло тэрээбүт норуотугар үйүлүчүлөөх фольклору хэмуйааччы быһыытынан биллэр, үрдүкүк сыналлар. Огон муслут үтүгэн эбэх маарыйаалын ырытыыга-үөрөтүнгэ ким-хайа ичиннэ быһагэ ысыйаң, үтөлөһөн киирэн барбытын туһунан истогичи-битогичи арыаах буолуо. Оннук сааалыы да, нуучкалыы да үлэтирибэ - "Патриотические традиции в якутском историческом фольклоре" (1942), «Якутский фольклор, его собрание и изучение» (1943), «Саха норуотун истыринескай фольклорун текстэрин тустарыыһы» (1944), «Прошлое севера Якутской АССР» (1944), «Якутские легенды об Омгоге, Эпте и УлууХоре» (1945), «Заслечение к легендам об Омгоге, Эпте и УлууХоре» (1945) уола. - Саха Республикаһын киинэ Государственный архыылыгар. Тыл, литература уосна история институтун архыылыгар өссө да күнү көрбөккө, уурула-харыла сылаллар.

Олох кыялдарыа мэдүүдэн, Боло академическай таһымнаах үгүттэри бэлэмнииргэ сөптөөх үөрөмү кыһаан ыһытара. Ол эрээри, тус бэйгэ-эстус куускаларыктанан, история кыра да, улахан да бопуруостарыгар тусла саныырсааналаах, эгэр тыһаах чинчийбэтти таһымнар тэксэбэти. Ону ааптаммыт суруйууларга толору тусулуулар. Билгэн турад, научнай билии сайдыытын бэрээдэгини, бүтүн киин көтөмлүг бопуруостара үксэ да элэстөөхтүк быһаарылан тураллар, онон бүтүлү киин сэрэни истэбэ, бөдүр, манга арыах да бүтүлү. Ол эрээри, бу киин историческай көрүүтүн туһунан бэлэттөөһини сатар, төрөбүт норуотун туһугар тус баар кыадын талаанын ашабыл, баа, дорубуйаһын толук биэрэн кылгас үйүтөмүт биэр уос номокуттан түсөт, ымак-мааны киһибит бэйэ научнай төһиллөсүбөтүн икэлмийик тутан үөрөтүнү, киин үтүөлүн-өтөлүн бары өтүтүн ырыалаан, хайа кыалларын, толорук сыаналыырга дьулуһуга көмөлөөһөрөй дигэн суруйан эрэбин.

Солон Боло утгаро сүннүүн
исторический номхотго, сэлэнгэ,
югзэни өргэ слогурбул бусашад, ил жанд,
айымньыларигар тварыйбылар
темаларга туһаммытар.

Сэрингийн Иванович Г.В.Ксенофонтов,
С.А.Токарев уонна А.П.Окладников кэхохтүг
саха төрүттэрэ Ленага кэлиилэрэ
халдараһы аныан буолбакка, сүһүх-
сүһүх барбыта, араас сирдэртэн, араас
хааннах омука бөлөхтөрө түмсэн, атыһан
саха норуота үөскээбитэ диин билигин
онохтоохтук быһаарылыһыт.

болуушанналарын тутуулар эбит Ону
Омусой, Элгой уонна Улуу Хоро туһунан
номохторунангыктаранкаркэрэр. 16-20күнн
үйөтүн аһара өтүтүр мөһнөй, Бейкэттан
Бүрэт Осойой Отухүмөккө, Булутунан, онгон
эмэс Бейкэт дөжөктөн кырыс дуу, таһар
дуу, урванхай улуу Элгой Лена өрүтүнөн,
күнн собурууу-илитин мөһнөй Улуу Хоро
Алданы, Аммыны, Тааттаны курдуп
калпыттар. Бу дьон саха уосай төрүттэрэ
булбуттар, онон саха норуоттар төрөкэй,
монголскай хаан культууралара
хоһуластытара дьон түмүк өтүтөр.

Салтан боло айм бастахыг, Орто Ленага сахалар түрүттэро кэлиэхтэринининиго, тоноустарты тэнэ олох тусла пылпых, майгыпых саха уонун хара сабыл дигэн кэлип сахалары кытта алтыһыныа, сахалыын ааттаа эро хаалбыт бинс-уустарын тустарынын

сүрийбута. Илнээннэтэн бутуунан ханнак
эвэ бочумнах түмэгү онсор мэлэрийа-
лы ким да була илик. Арай, хотугу
фольклорга олохуран Г.У.Эртис уонна
И.В. Константинов хара сагымтаран тьыгтан
туундараа көспүт хара токутирлэр
уускөбүттэр быһыынаах дьон
сабадаабытара билгэр.

Бого Орто Ленаттан сахалар хайдах
билиһин Саха сирин илгит нэһэн иһигэр
тарҕанан иһигитэриң, фольклор
матэрийаалларын туһанан ыйланардаи
көрбүтэ. Туох-хаһык иһинээ, билгөн туар,
хайдах Лена уонна Амма быһастарын
олуктоон-туойдаан байылаабыттарын
оһуулуур. Кини аарыһынан, Тыгын саана
бу улуу түөлбөүгэ 40-тан тахса бинс уустар,
ол иһигэр Хаҥалас, Минг-Боотур, Ырохон,
Нам, Байаҕантай, Хоро курдук кэлин улуу-
старга кубулуйбут улахтар, кыахстаахтар
иһигин олохсуйбуттар. Айыһарын аартыгар
сытар Олукхумо уонна Булуу байылыыт
сирдэригэр саха орох бөлөхтөрө кэтин иһэн
хаалан, олуксуйан хаалбыттар деген санаа
эттигэр. Ор эрэрэр, Булуу сүһүбүтүр, бу орус-
тардыһынаары бултаах-алтаах хара-
систэригэр, күөлтэригэр, үрүктэригэр саха
саналлаах дэлэйиһин Сэһэн Иванович Орто
Ленаттан көмөн кэриһин кытта сибтосуннар.
Бу дикһи сахалар курду бүтэй дьонн
иһибэксэ, оһугатэрин олукторунан эр
бэлэтэргэр, югэнник-куоннук, дэлэйдик
олукбутарыны.

Улаханньык дьаныһа, Боло сахалар хоту дикки хамсааһындарын ырыттыг. Кини дурдурарынан, XVII үйбэ сахалар Анаабырга, Калымага тийбэ олохсуйбуттар, оттон Калымага нуучалар кэлгэхтэрин ивэнэ булбуттар. Бу Боло сана таһаарарын саада ичинийбэттигэр баһыйар өтүлгөзө бача ырыах сиргэ сахалар нуучалары кылта биэр эмэнэ, бингэр хотулуу тийбигиэтэр дикки дьаныы туһулар көмөрүгэр хороми согуу сабадалаһын этэ. Таарыйа эттэххэ, бу олутуруос күн бүгүгүнэ дикки бүтэһиктэххик быһаарылла иллик Боло хотуу усахалар уустарын ааптарыгар Веревкинэй, Диндигир дикки уруузу Дьомускэй уокоруун уустарын ааптара, оттон Эдыгээн, Булун, Дюон, Анаабыр дикки Бүлүү уустарын ааптара түбөлүгүн билгитир уонна бу олус ыһаргы сибээстэр түмүктэрэ буолуон сөггөн оруннаахтык сабадалаһыр, олукатын олохтор атын сибидиэттэхтэринин эмбэ илгэрэтэр.

Солон Боло Омоной сағаналары саха
тогуун родовой тутул курдук сыһалыыр.
Сахаларга хас да ойхотук буолуу, аҕа, ийэ
устара, аймахтар эр дьон тус сирэй ааттары-
ан ааттанара, ол тутул патриархальнай ис
хосунноосун туохтук буолуу айар. Кини бол,
патриархат билиэргэ халбытын булалтыыр.
Ийэ уустара билиэр, саха бильгы танаралара
аймахтар аптаахтара, ойуунналар улааан
олото үрдүгэ элбик. Боло реформатор, куль-
турнай герой Элиэй дьайыһыгарын
ирээтээн, сахалар олохторугар
аймахтарыгар тахсыбыт тустуулары биль-
эстэллэр дьон олохтоохтук сабаҕалыыр.
Даны родовой тутул ыһыалытын, саха
куруока кыаһыран, туста омок бильытын
ой-саһаһа уһуктан аҕаар туруу туһунан
эр дьон, тэниээн өйдүүккө тоһору сеп.

Сэһэн Боло Тыгын туһунан сахаҥа
сахастары буолар туһулар охсуспута, ону
тын күүстээк уустар иннитерин
орбонестөр кыйбагаҕа диир. Манаа
уэралли кырдьы үйүппи "наш современник"
мүү инни эр күүрэнтээк охсулуу апаруу
мо", оттон аҕа уустара утарсыылартын
туһунан иһин охсулуу дөбүтэ иһиллэр.
було, нууччалар биһир өтүтүн уустар
таһааныларынан куэртэбиттөрө, атын
түтүн Саха сирэ Россия састабыгар
ириэтэ сомодолорууга көмөлөсүтүтэ
ондуннар олохо хайка да биһир түтэни
иһиттир. Нуучча административта ролювой
тыһаанылылар иннитер былаастарыгар
алаах сорук институттарын хаалтарырга
дуспуттарын туһунан этиптэ- эмэ исто-
юскай кырдыас ПУЭРне Тыгыны саха

Ыраактаардын тулуван ейшобур туучулар кабилелерин кенне уюшобит булушуктаа диген сепке суруйар. Онон бу халобун Татын мутур тойон, халобур, дарсан аалын ылар тулуар окустутун тулуван номосторго этилери киланин редивизашан тумутэ дигеэ сеп.

Тыгын өлүүтүн тулунан Сэжон Боло номхосорон, кэсээнэртэл атын санааны тугулара нигэриэһингэй. Кини номхохо нууччалар өлөрбүтүрүн күрдүк кэсэир олоро суох, дыһар, кини казактар кэлэлэрин сааһаа кырдыа, бүдүгүрөн Тыгын Тойон бойгоэ Тыгын Муһуан ааптанан Туйаада төлөһүттан Эржээн жолуутар, бигинни Немүгү сиригэр өбүтэлэрин сөксөрүтүр тийбэ, бойотин сааһалар суох буолбутун айымкара унуох тутан кэбиспиттэрэ дөн суруйар. Боло -Тыгын былаһын бойотин боолуураа утары түрөн сууларбытар-дин. Архайып докумуоннарылар Тыгын нууччаларга далаахх төлөһөһө утарылаһтыын тулунан ахтыллар да, сеню өлүүтэ ыйыһыһылаах. Хайһын да иһин, кини нууччалар кэбиспиттэрин кэһэ уһуубатара сен балахһаа, биһтэр ити сааһаабы докумуоннараа суньһуһэн кини уопһтарын тулунан кэһээр.

Сәтөн Боло нуучмалар кэлигэрин саргана, бахар феодалный уонна патриархальный сыһыаннаһылар хоһуластыг тутулларыгар олобуллара дун ээлин П.П.Башарин, В.Н.Иванов доһун улустаригэр ыйынарыйлаахтык акаастабыт балаһыннаһыларын өссө оччоттоодуттан тутулар эбит. Кили бу күмүс саха обществоларыгар бави, маданы айдыһыһылара, экономическай тэнэ суох туолуулуара балайда диригиник барбытын онга маныаха сүүн оруту сүбүгэ бас илсин ыларын ыйар. Боло- сүбү инитигэ-дэллэр сүүн дьарактара, олукторун моңго-этэг- дон бөлөгүнэр.

Боло алаһыһалар сууһунтон, Ойорой
онна Элэйи улуһуларын утарыт
ууһуһуһун, спор биринининеритон
уһуһун, сиринин, кулуттарынан бэйи
анатты, аһ-минз быһаһыһы буһаһтарын
һилиһтир. Кыһтарбыттар кийинин,
уһуһун төһөһуу-сууһуу бирһаһтаринин,
кыһыһыһтар толору дыһаһаларыгар
нириһаһаһтар, ууһтарын аһын
үһуһаһтар уһу. Салон Боло бу үһуһтар
аһаһан берһыт бөһ-бөһүнн кыһта
нириһаһ саһа ууһтар улаһаһнык
кыһаһаһтарин, саһарыһыһтарын билиһи-
р уһаһа бу нууһчалар саһаһар аһаһтарын
аһаһан утарыһаһыһта суһа саһа
уһуһтарин бөһ биринининеритон буһаһ-
тар бөһ-бөһүнн түһуһуһу.

Саха сирэ Россия састаабыгар кииринин быһыыларын сөргөтүүгө быһыы дүөн сыһынып, сайнаах, пуукаһаах нуучча кыһалара Саха сирин төрүт омуктарын олохторун тобо даппыт, үлгү көсүлүт быһырыктыылыыларын ойууруур. Утарсааччылары тойтоотунта солукка быһытун быһыт, акааһаһын, алуруу барыла туттуттара аар. Нуучча быһыыга олохтоомутун киир аһаһабы арасылы өссө сыһыраһаан, ой өссө байан, дьаһынты өссө дьаһынтытын, нурут дьаһах төлөөһүнүн түстөт, алуруубот сулуларын сүлүтүт, сүлүтүт сүлүк сыһыксыттар" араалара үөскөтүтүн, биоттор, баайдар иһонизатордар эрлээх меллөөһөнүлөрө буолбуттарын, арыты, аруу, сүлүкүтүнүн, урут сүлүк ыарыһаар арааһыларын туһунан суруйар. Олохтоох иһонизоник дьаһаһаһын сирэ сүлүк сүлүгү түмүтэр, кыһаһаһах түтүк барты айа эсэр сулуга киирбигин сайтар

Сээн Боло олохторуу христиансгай
бузгал килтерин орулукху дьон олус бар
нык ыстылыбытын ыйар. Холбуур, оло
онньор дьону тутуоран эр, боруоста
дүтүгэр уу кутан сүрэхтөлөрү, эр дьон
ун сүлүсхтарын кырыаллара, терүт
ыччаларын боболлоро, аһаар
арыттан буйкуллара, итэҕэл тэрилтерин,
этгэтерин уматаллара, аранастары
ллараллара эйин үһү. Христианствога

[illegible]

Сайон Боло сава быйыргытын сорох уонсай болпуруостарыгар туох-хааныык санаалаабын туһунан кылгас балтэсэһиннэри омордоох илиниис. Маны тэнэ кини аһтаммыт иэниэстигэр, атын да миэстэлэргэ сахалар дыһотэрин-уоттарын, аһыар астарын, таннар танаастарын, туттар тэриллэрин ээни туһунан бэргээкэй этнографическай ойуулааһыннары суруйалаабыта. Историческай түтээнор босбут утумирын көрдөргө олус суһалдах матырыйалларынан - кини омортообут 100-чөөк ага уустарын төртүгэрин көрдөрөр табии өлөсө босчаллар.

С.Боло кинигэтигэр, олганга, өссө 1938 с., бээрты сахалар суруктаахтарын тулуһун бастаһынан болгоруус көтөһөн, "Сурук баарыгар соһ" дьон туспа ыстаһыа суруйбута. Маннай, номоһо Элэй суруктаахын көһөн иһэн сүтэрбитин тулуһун санаһар. А.П.Осипов уонна И.И.Барашков ол сурук Ленага, Мархага көстөр суруктаах хайаларга ойууламмыт рунической алфавитынан болгортээһиннэр сурукку буюу дьон сабадалаһынан 1942 с. бөлүгүтэммит "Древняя письменность якутов" дьон үлүһүгэр эппиттэрэ. Боло, сахалар Орто Ленага көтөн баран, "тордун-стээн, туска ойуулан, тааска, муоска сурулан туу онорбуттарын, онороллорун сэрбүтүтэрин бэлэтээн билсэлтэр буолалара," -дип. Онно кинигэтар кэһини-буһуну, туттар сэлэри, көрүнүктэри, ойуу-хыһылары эһин туһаналлар эбит. Итинэр Боло саха кинигэстэригэр, баһылыктарын иһин ыттаһыһыларыгар, ээмкыларыгар, баһылар, тыһыһытар көстэрин-күүстэрин суоттарын-роскуоттарын мас дуоскага бэлэтээһинноригэр, бэл, иһинэ-хомуоска, өлпө-сөбүкэлэ булар. Кини саха тыһыгар уу омок суруктаахын туһулуур маныһык ийбөбүстэри аһалар: сурук-бичик, ойуу-бичик, ойуу-дырада, тус бичэмэс, таас иһинэс, хаһалан сурусута, хаһыһаа суусбаа суруктар уода. Онон Боло сабадалаһыһынан, сахалар соһоруунтуу суруктарын сүтээн баран, Орто Ленага антографическай суругу тарттээбиттэр. Омоһуох иһин, бу орус интириһиний олгоруус күн бу үлүһэ дьори аһаан-минтээн эрэллэри дик.

Сэһэн Боло "Саха толус родовой феодальнай олоххо спордуларыгар байлаларын ыллоругэр-санааларыгар тутан хаалбыт" дьигэһинэн айымньыларга туннуктаах (эпическай) ураты остооруйада "мөлөөх-тыыннаах туоһу суук" диэбиттээк. Итиннэ дьон эттэххэ, биһиги тоҕо көнө ыллалтхх өбүгэлэрбит көпсөөннөрүнө буруйдаах нуучча казактарын араас эрийдэс ылкыйдаах ыраактаабылар үнсүүрүгүгэр — буолар бу күүсүннэри архивнай докумуоннарыт — итэҕэйсэхпитиэ?

Аһаарун курудук, мань дьаһастыырга киирсэ болгоһ тоһо кыаҕа тийэринэн үлөлөһтө хаалбыт. Итиннээ киири историяны туох кыһаҕа иһиннэ, фольклор нончу көрөрө өтөстөр. Ону киири биһир көрүүгэ күүстээх да, ын көрүүгэ мөлтөх да өттүн курудук аһаһаллаха сөп, сыаналыылар даҕаны. Ой маньыгы биһэ-бааччы этим этэ. Киири фольклор историческай жанрдаа саха руотун быһырылтын үөрэтүүгэ чаканыр тутуах маҕарыйаал буолалларын, өттүн үлэтүгүгэр ыһаанарылаахтык ыллорбут эбит дьон. Уопһа Сэһэн аһаһалы саха фольклорун хомуйааччы ыллорбут, өссө чинчийтэчи дьон эбэн ыллорбут сирдээбин туһунан.

ПЕВНИКУРОВ,
исторический наука кандидата.

Виступляючи бачимого Лідія САВВИНА.

Үбүлүйдээх биир дойдулаахтарбыт

СПОРДУ, ҮЛЭНИ ӨРӨ ТУТАН

Бүтүн мин суруйар киһим, Серафим Новгородов 60 сыл анараа өттүгэр ахсынны ый аам-даам тымыктыгар „Сельхозтехника“ томторунан ааттанар, билигин „Ситим“ маҕаһыан киһиги өттүгэр турбут дыктартан биридэстэргэр күн сирин көрбүтэ. Ийэтэ Майя, аҕата Серафим – иккээн „Сельхозтехника“ тэрилтэни үлэһиттэрэ этилэр. Сина иккэс оҕонно төрөөбүтэ.

Чурапчы орто оскуолатын бүтэрэрин саҕана, көңүл тустуунан дырыстаммыта, оройуонга илээт төгүл бастабыта. Тустууну ис сүрөттүгэр сөбүлөөн, Москвага тренердэр оскуоһуларыгар үөрэнэ киирбитэ. Үөрөнө сырыттаҕына Советский Армия юностигар сулуускаҕа ыһырыбытара. Сотору дыктэргэ балаһыанньанын (ийэтэ, эһийэ) олохтон тусараннар, кырдаас аһаһан көрө дойдутугар эргилтөн кэлбитэ. Аҕата эмээ олохтон тусарыбыта. Улахан оскууттан ээр киһи санаһын түтүрбээх үлэһиттэ, райсокака рабочаһынан, куруусчутунан сыдыбыта. Эдэр, кэскилээх, общественнай өйдөөх-санаалаах уол сотору кимин тэрилтэлэргэр түс-бас үлэһит буолбута, куруусчуттар биригдэлэрин салайбыта.

Мин киһини кытары райсокака товароведаһан үлэһит кимирбэр билсиптим. Сотору кимин бу тэрилтэҕэ председателин быһардаммытым. Серафим үлэһит-үлэһит үөрөнү, орто анал үөрэхтээх экономист буолбута. Сыл кэрингэ салайар аппарака үлэһиттэн ким, кимин хлебопекаря курдук олус эппиэттээх үлэһит тэрилтэни салайарга итэҕэйиппит. Итиннэ борт таһаарылаахтык үлэһиттэ. Бастаан Электростанция ФЭП-20 олоххо үлэһиттэ, суукааҕа 5 тонна килеби астыыр кыахтаах олох этэ. Чурапчы сэлэһэһитин маҕаһыаннарын, оҕо тэрилтэлэрин, оскуоһулар, остолобуойу, „Сельхозтехника“ тэрилтэни, Болтоно, Хатылы, Одьулуун маҕаһыаннарын хааныйбытара. Биксирдэр иккэ симеоногон тигинччи үлэһиттэ. Килеби таһынан хлебоулоһнай сөнүлүктэри астыылара. Олох уларыһан, аны ХПК-50 олохторго (солдатский) көһүү буолбута. Бу ФЭП олохтор системэттэн тусаран барыларыннан сибистээх этэ. Аны Электростанция аварияһай туркука киирэн, музей томторугар көспүттөрө. Итиннэ улахан үлэ ыһытыбыта. Салайааччы салайылаах тэрийиппин, барыта оннун булан, олоххо киллерилибитэ.

Саҥа бэкэригени тутуу боллурочка сыһытык турбута. „Халбос“ техникский отделын специалиһа В. В. Голомарев тэрийиппин, Чурапчытаҕы РайПО техникский боллурочкага председателин солбуйааччы Е. П. Попов дыһаһынан, эрдэтээни сыһаайаларга нулевой үлэһит ыһытылан аһаһа, площадката куллубуттара. Салгыы А.Г. Григорьева сүрүнөөн, „Чурапчстрой“ тэрилтэ тутан үлэһит киллэрибитэ. Саҥа объекка С.С. Новгородов коллектив 2006 сыл муус устарга дьэри үтүө суобастаахтык салыбыта.

Үлө үөһүгэр сыһан, Серафим Хайахсытан төрүттээх, продавец идэһэх Мария Неваровальнаа дьоллорун холбоон ыал буолбуттара. Үс уол, биер кыыс оҕолонон, алта сөн таптаһаах эбээтэ, эһээтэ буолулар.

Үтүө үлэһит, олоххо актыыбынай позициялаах эдэр салайааччы общественнай үлэһит туора турбатаҕа, үлэһит таһынан тэрилтэҕэ спортивнай тэрийэччинэн сыдыбыта. Бу үлэһит олус эппиэттээхтик, ис сүрөттүгэр кыһалан сыһыаннаһыта. Тэрилтэлэринен спартакиадаларга, „Халбос“ ыһтар күрэхтэһиниэригэр, аһын да араас күрэхтэргэ актыыбынайдык кыттарбыт, үксүгэр инник сыһаарбыт.

Серафим тус бойотин спортивнай ситиһингэро да күрэхтэһиттэргэр. Көңүл тустууга спорт мастарыгар кандидат, Москва куорат ШВСМ чемпиона, „Трудовые резервы“, „Буревестник“ ДСО-лар чемпионнара, Ленинград куоракка ыһытыбыт бүтүн Союзтааҕы „Турнир Победы“ төрдүс миэстэһээ, „Трудовые резервы“ ДСО Клин сөбүтүн күрөһэр төрдүс миэстэһээ. Саха Республикатын спорка бэтэрээн. Сөбүлүүр тустуутун мэлдьи кэтээн көрөр, куораттарга, улуустарга бустар араас таһымнаах күрэхтэһиниэри көтүткөө сыһыар. Бу соторуааҕа ыһытыбыт республика хаһаарыга федерациятын кубогар күрэхтэһингэ чөл олох, спорду пропагандалааһынна актыыбынай үлэһит иһин, улуус дыһаһатын Махтал сурутуунан наҕараадалаһа.

Таһаарылаах үлэһит үрдүктүк сыһаалаһан, „Россия потребкооперациятын туйгуна“ буолбута, элбэх аһаһаһах үбүлүйдээх бэлэһитинэн, бонусунай грамоталарынан, дипломуларынан наҕараадалаһыта. Үлө бэтэрээн. Билигин „Айылыт“ кулуура киһигэр дириэктэри хаһаайыһыбаннай чааска солбуйааччынан үлэһит.

Үөлөһөһкүһүн Серафим Новгородов 60 сааһынан эдэртэтээн турар, бары көрөн-үтөнү баһарабын. Дьоллоох буол, уһун олохтон!

Василий Семенович Яковлев—Далан үлэһит буолан, Биксир үөрэхтээх киһи буола улаатарыгар сабыдыла, кэмэте, ойболо улахан этэ.

СПОРТ УЛАХАН ТЭРИЙЭЭЧЧИТЭ, ТАЛААННААХ САЛАЙААЧЧЫТА

1963 сыллаахха Биксир ШКМ оскуоһулар үөрэммитэ, бастакы учуутала Асията Дмитриевна Федорова этэ. 1966 сыллаахха оскуола араһан, „восемилетка“ оскуоһулар үөрэммитэ. Сыһы-хотуу, биер сиргэ таба олохто буолара, ол эрэри, үөрэһи ыһытымыта этэ. Оскуоһу туйун үөрэнэччигэ, бастык спортсмен (сүүрүк, хайытардыт, тустуук, гимнаст) буолан, 1970 сыллаахха Бүтүн Союзтааҕы „Артек“ пионерский лагерьга баран сыһыанан кэпчээк тиксиптэ.

Биксир оскуоһулааҕы кэмнэрин: „Сүрдээх үчүгэй, билииттээх учууталларга РИ. Васильева, Ф.А. Константинова, П.Н. Федорова, М.Д. Соловьева, П.Е. Бархсанова үөрэммиттэрин кэпчээтүбүт. Бары даҕаны оҕо иһиттэргэ олохторун анаабыт үтүөкүнээх учууталлар“,—диэн аһар.

1971 сыллаахха Чурапчы аһыс кылаастах оскуоһулар бүтэрэн, тустар баһаа таһынан, Чурапчытаҕы интэринээт-оскуоһа үөрэммитэ. Итиннэ улуу тренер Д.П. Коржинна дырыстаммыта. „Очолорго араас оройуоннартан, Чурапчы кыһылытэригэр кэпчээтүбүт. Спортон Проня Иванов, Адам Таныков, Сена Попов, Вася Константинов ааттаһылар. Оскуола кимнэттэн аһын үөрэхтэргэ үөрэнэ да сыһан, элбэх араас таһымнаах күрэхтэһиниэргэ ситиһиниэһик кыһытыбыт, үтүстэрэ спорт мастардарга буолбуттарыт, өтсөн Вася Константинов Союз сүүмэрчээммит хамаандыгар сыһытыбыт, аһына аһар.

Элбэх олоххо дьэ көргөн оҕо буолан, үөрэһин бүтэрээт, оройуоннааҕы быһкомбинатка болуотунуһабыта. Ыһык иһин толорон Советский Армияга пограничнай байһастар юккстэригэр сулуусалаабыта. Эргилтөн кэлэн, эдэ үлэһит тэрилтэлэргэ үлэһит салыбыта.

Бастык үлэһит, общественник, комсомолец 1979 сыллаахха Хабаровскайдааҕы пединститут физкультурынай отделениетыгар үөрэхкэ киирэр. Ол эрэри, дыктэргэ балаһыанньанын юккстэн үөрөнөр. 1978 сыллаахха Ирина Спартаконна Чигилларованы көргөн ылар. 1981 сыллаахтан физкультуура учууталынан үлэһит. Онтон оройуоннааҕы үөрэх салаатын физкультуура уонна нэһилэй байһаһай подготоваҕа инспекторынан үлэһит сырыттаһыта, тэрийэр, салайар дьобурун таба көрөн, „Урсаһай“ ДСО оройуоннааҕы сөбүтүн председателинэн талалар. Бу үлэһит 1992-1994 сс. сыһытыбыта.

Билигин, чурапчылар, бэрэс дьон өйдүүбүт, Чурапчыга Саха Республикатын 4-с тьа сиргээһи спортивнай ооннууларга үрдүк тэрээһинээхтик ыһытыбыттарынан, оройуон хамаандата иккэс миэстэни ыһытыт. Итиннэ бэлэмнөөн, элбэх тэрээһин үлэһит ыһытыбыттары, стадион бүтүнүү санардыһытыта, аһыгы ирдэһитэ эппиэттир тыһа онноһуллубута. 1993 сыла Покровскайга ыһытыбыт Баһылай Маннары 8-с спартакиадаһыгар оройуон хамаандата иккэс миэстэни ыһытыт. Ол түмүгүн, Биксир Сэмэһиэс „Лучший по профессии“ номинация хаһаайыһынан буолбута, республика „Урсаһай“ ДСО үрдүнэн бастык председателинэн ааттамыта.

Клини Биксир интэринээт-оскуоһа спортивнай үлэһит мететһиһынан, ЯПУ-1 Чурапчытаҕы филиалын сөбүдэһэһитин, ДФОСШ дириэктэринэн үлэһиттэ. Билигин ЧГФКСИ-ун старший преподаватель. Кэргининин оҕолорун үөрэттэрэн, ыал онортоон 4 сөн эһээтэ, эбээтэ буолан олохтор.

Боростуой, сүдүргү, көнө, чигинэй, эр киһини хаһыһылаах таһаарыһытын, элбэх сыһаарга „Спортивнай Чурапчыт“ диэн аһыһан кэлбит дьобурутун Биксир өссө төгүл үбүлүйдүн эдэрдэтээн турар, тус бойотигэр, дьэ көргөнүгэр сир үрдүгэр баар көрөн, үтөнү баһарабын.

Герасим ПЛАТОНОВ, Россия Сурууһалыһтарын сөбүтүн чилиһитэ.

Билиһээ суруйаллар

ЭНЭЭ КИҢИ ҮӨРҮҮТЭ

Бу сайын Муома улуунун Чыбааһылаах кыһылытэни ыһытылар сыһытан, оторунон көрүбүтүк үөрүүбүн Чурапчы дьонун кытта үлэһиттэһин баһарабын.

Түһүлгэтээн олорон ир-хоро кэпсэтин ким тэрийиптэ спортивнай күөн көрсүһүтүгэр сөннөрүм, убайыһы-бырааты Айсен уонна Эрчим Ефимовтар ситиһиниэригэр аһыһымын. Айсен иккэ сыл Чурапчы спортивнай оскуоһулар үөрэнэн, дырыһтанан баран, билигин ХИФУ-га үлүс кууруска үөрөнөр. Убайын

баһыһан Эрчим спорду аһыс онотсон, эмээ иһи спортивнай оскуола уон биерис кыһаһын үөрэнэччигэ.

Чыбааһылаах ыһытылар Айсен мөһөһөрүө алта көрүнэр чемпион үрдүк аһын ыһытыт, өтсөн Эрчим хаһаарыга тэһиэһиттэрин булбатаҕа. Сөннөрүм кыһаһыгар аһыһаран уһулуччута суох оҕолор этилэр. Улуу тренер Д.П.Коржин аһын сүгэр спорт бастык кыһаһыгар үөрэммиттэргэ элбэһи баһаарыт диэн көрдүм. Саастаах, уопуттаах дьону борт сымсатык, араас албастарынан кыһа

туһулуттара көрүөхкө олус аһык этэ. Улаатарым мань таһынан сайынты сыһаалантарыгар кэпчээтүбүт кыһаһыт маспын мастаһан, сүөһүтүрбэр өтсөн күөс-көмө буолулар. Мотуордаах сөннөрүм, мас-сыһыһытталыт ыһытан, кустаһан, баһыһаһан үөһүтүр.

Онон, мин оҕолорум үөрэнөр оскуоһулар аһыгар улахан махталбын аһаһыһан баһарабын. Учууталларыгар, тренердэригэр Данил Романович Неустроев, Иннокентий Семенович Посельскайга, Михаил Васильевич Ноговицын, Егор

Николаевич Старостинга, Виталий Валерьевич Коржанига, Юрий Владимирович Афанасьевка, Михаил Алексеевич Яковскайга, интэриниэригэр улуус хаһыатын нөһүө үтүө иһиттэһит-таһаарыһыт иһин барҕа махталбын төрдөһит! Ситиһиһит өссө элбэһит, кыһыһыт өссө ыраһыт, махталлаах үөрөнэччигэри баһарабын. Барыһыһын салаһан иһор Сарыһаах Саҥа дьыһыһыт эдэрдэһит! Инокентий

Инокентьевич КОЖАКИН, Муома улуунун Сайыһыт бөһүөлөгүн олохтооһо.

ТАПТАЛЛААХ ОСКУОЛАБЫТ 100 СААҢА

Үнүгнү үксэтэр,
үйсээни түстүүр үрдүк сактаачы...

Оскула хийх баатарар нэли, хайа
баатарар нэвчилжэ баястаниг соргого:
оскула — үржэ билин дийдута, оскула
майгы-сигилин кылата, оскула —
нэвчилжэ нэвчилжэ, дьыл-күн уварийн
истэрин аайа, оскула үрэтэр үрэтэ
уварийар, ол эрн, нэвчилжэ үрэтэр
күн бахылын-көбүлүүр орула
урукунан хаатар.

Быйылгы үзгөч сытыгар Хадар орто окууслига 100 сазнын томпочну түспүдү.

История аялын сэгтгэн мөрдөгш, 1915
 сэлгээх бэлгээн үйын 15 күнүгэр Урда
 участагар Дькуускайлаагы реальный учил-
 щие выпускнига Роман Иванович
 Верещаев бир кылаастах оскуюны аспы-
 та, 1931 сылга советской начальнай оскулага
 кубулуйбута. 1955 сэлгээх Халхтар
 нийлэнгэн кииннээр Үрүн-Куэлэ
 начальнай оскула, 1968-1969 үзүк сэлгээр
 адыс кылаастах оскула аһылтар. 1990 сыл
 САССР СМ 379№-дох бирексэинэн орто
 оскула аһылтар. 2005 сыл СР Президент
 В.А. Шыров уураадын, күлүн тутар 22
 күнүгэр Ага дойду Улуу сэриинин
 кыттыгында, бис бойобой урдан
 кавалера С.Д.Флегонтов атын инератор.
 2010 сылга сана таас оскула үзүк кирир.
 2015 сэлгээх СР үөрөхүритин
 министрлэстибитин бирексэинэн,
 агропрофиллороннай оскула атын сүтэр.

Өргөйөөх үбүлөй бүтүн карса, араст таһымнах тэрэониннори ыһтыгыт. Сыһыагы улаби түмүлүүтэ, ахсыныы 11, 12 күнүтэр оскулаһыт 100 сыһыах үбүлөйүн үрүк таһымна бэлэһээт би.

Мәңгі ырысқан-чуыстан ызыңшыттар,
аракө жүмсі үлгісөбіт үлгіңтэрбіт,
выпускиктарбыл, ыңгырылпак
нап-ыттарбыл муһунлар.

Манайхы күннэ огуула огулорутар, коллективтар анаан үөрүүсөх лийсхэ бусула. Выпускниктар быыстаталара

аальмына. Үбүтүйдөх канигэбит презентацията, бэһэрээн учууталлары уонна выпускниктары кытта кыйлас чаастара, педагогический колледжо көрсүһүүтэ, көтөҥөлөр нэһи ардыһаһар спортивнай күрэстэллнөр буолулар.

Ихэвч хүнээг өлсүүлсэнээр ажиллах
хүнийг, төрөлхөнийг чин, "Осгоола суу-
стайн" уламтар"дигн өлсүүлсэнээр
хүнийг, ажилтан үнүү-хитин дээр
түлүүлэгт ньтүүлнн. Дээр хүн
түмүүхүүр чинээ осгоола үлүүлүүгэр
ажиллах салт бусуу.

Үбүлүсүзкү күмүштүр ынырыгына
 ытдыгыттарбыт: "Чурапчы улууна
 (оройуона)" муниипалый тэрилтин
 баһылыга А.Т.Ноговицын, Саха
 Асубуһаатын Үөрөсө министарин солбу-
 йааччы В.В.Гужев, "Республикааны инве-
 стиционнай хампаанна" ДАО генералый
 директарин солбуйааччы С.Е.Софронов,
 Саха Республикаатын Правительствотыттан
 окусулабыт ытпуканига А.Р.Саргыдаев,
 улуус депутаттарын Муһуһаатын председа-
 телю Я.П.Оксенишинов, Чурапчытаагы физкуль-
 туура институтун ректора, ытпуканиыты
 И.П.Токаева, "Биир ыһыгы Россия" Партия
 бэрэстэбинигэ, Чурапчы нийилиэтин
 баһылыга С.А.Саргыдаев, улуустары үөрөк
 управлениетин начальнигын солбуйааччы
 Н.Е.Федорова, улуус үлүһитэрин идикээ

союустарын председателз Е.И.Давыдов, улуустагы "Коммунистическай" партия борсубингиззэ Д.А.Аммосов, "Хадар нэһиликтин баһылыга А.А.Степанов, А.И.Федотов төрөппүт аҕата, Уорда оскуоланын выпускнига, сэрин, үтэ бэлэргэ оҕуһа ыһыксыр кэлибит И.И.Федотов, кэргэниинин М.И.Федотовалыын, С.Д.Флегонто төрөппүт кыыһа Н.С.Флегонтова, Герой-пионер Ойаа Сергеев биһирэ төрөбүт баҕа Н.Н.Сергеева уода кытылыны ыһыттар.

Оссулаа үлүн кимге тапшырылгактык үстүзбөт учуруталарга СР
Правительствотын грамотата
А.Е.Давыдовага, СР "Ил Түмөн
осударственный муныағын бочуотунай
грамоталара В.В.Никоновага, С.И.Носовага,
И.М. Лукянага, С.И.Давыдовага,
П.В.Бонедоновага туттарылганылар. СР
Үерөүриги министрисибэттигтен
Үерөүриг туйуна" анал бэлматари
А.П.Лукин, Е.Р.Ожнешникова,
Е.С.Харитонова, "Учууталар учуугалары"
балгым М.А.Макарова, "СР Үерөүригитин
бочуотуах ботрогто" ааты М.И.Елисеевага,
бочуотунай грамотаны Л.И.Лукинага, спорт
министрисибэттигтен Л.Н.Николаевка,
Мактал сурулу П.П.Парасовага туттарганылар.
Үерөүригини сайыннары уонка
квалификацияны үрүтүти институттун
анаммал (ИРОиПК) "Методист Якутии"

анал бөлүгүн М.И.Романова ыыла. Аан дойду табы оё хамсааһынын халбоһугун бочуотунай грамотатын Н.Д.Дюкина, М.Е.Рахматуллина, СР “Дьулуур” оё хамсааһынын махтал суруктарын Л.М.Григорьева, А.В.Осипова, С.Р.Никонова туттулар. “Чураггы улуулун бочуоттаах олохтоо” анал ааты П.В. Бонедоров, “Улууска үтүөлэрин иһин 3-с степеннөөк” анал бөлүгүн М.Н.Адамс, бочуотунай грамотатынан Е.П.Анемподистова, улуус муннааһын дегутаттарын бочуотунай грамотатынан Н.Д.Дюкина билистенилэр. “Хадаар киниһизин бочуоттаах олохтоо” анал ааты М.Е.Елисеева, М.М.Максимов, Е.И.Осипова туттулар.

Окуулахыг үргүйдэх күнүн Ил
Дархамыг Е.А.Борисов,
“Сахатрансгаз” тэрийтэ
генеральный директоры, Ил Түмэн депутаты
И.К.Макарова, М.К.Аммосов аатынан
Хотутулуу-Иилини Федеральной
университет ректора Е.И.Михайлова
жорутубит телеграммаларын тутубут.

Ити курдук, огула ики күннөх үбүлүйдөх быраанынныга элбөх ыалдылгах, үгүс сонун тэрэһиннөх булан, дьон-сэргэ астын, дуоһуан таргастылар.

Е.П. АНЕМПОДИСТОВА,
С.Р. НИКОНОВА

Сэргээх дьянал

СҮРЭХПИН ОБОЛОРГО АНЫЫБЫН

Хайн багдарар киин тугу эр сананы билэригэр-
көрүгүтэр, олохо мигэтэни буларыгар, соптоох суолу-
нун айыны-ырыгар ыйан биэрэгүчү, сиртээгүчү, учуутал
киин улахан орууту ылар. Киин оёоёо, торошүмэс элбэ
эрбүлүтэр күдүгэри биэрэр, үөрэхс-билиигэ
тарыйыылаах буларыга, олох кэрэ эйэтигэр угуйар
аалтыах. Учуутал илгит мигээр, эбээс сыһыана хайн
багдарар оёо күтүн-сүрүн тутар күдүгүлэ.

Бийиги улуусу тутар сылын аксын үрөх утталеннети
иитэр-сайыннарар отделин тэрийиитиниң, “Сүрэхин
сүсүрүгү алыбын” улуустагы кылаас сайаамачыларын
күрүз бийиш аксынын 9 күнүгү тэрэһиниң ахык буула
аста. Бу күрүктү ивон табынни ылытынык: 1 - баалык
сүүмүрүгү, 2 - биик. Барыта 12 кытаагы сайаама бичи
битиги, 5-тэн элек баалык, 8 кытаагы кийригит.

Ийээс элэл Эрлээс Эрлэтин ааһынан Чакыр орто оёолуулар ыһылынна. Калбит бандыттары алгыстаах айыһынан, арыһтаах алаадынан, саламаттынан айыһ тутан, үөрө-көтө көрүстүлэр. Кураһатт бисе түһүмөһүн ыһылынна. Учуутал үлөтэ – искусство диллэринин, бастакы түһүмөһөс куонкурсу кыттылаахтара оёолору интэрлэһиллэлэр, сайыннарар сонурбалар, интэр, үөрөтөр-талайар сыһытаах кылаас хааныһ ыһытп көрөөрдүлөр. Манна кылаас сыһыанчылын быһыытыннан саабылың, үөрүтүлүң, оёону кытта үлэтин, биллитин-көрүүтүн сыһаншаһын киирлөр. Ийээс түһүмөһөс байыни биллһиниэрини. Үһүс түһүмөһ – педагогическай концепцияны көмүскөһүн. Манна киилэр салайар кылаастарыгар оёону нитингэ хайдах быһааныаһ, тухс сыһытаах үлэһтэ сыһааларын, хааныһ нымалары туһаналарын, үлөһүн түмүтүн көһөннлөр. Төрдүс түһүмөһ – ыһаатпаах быһыыга-майгыга туу тыһаарта быһыһтар. Манна кумааһыга суруллубут быһыһтары талһан ыһыт, тута эһиллэт бһөөллөр. Аһаас түбүтэһ, ыһаһан быһыһыһыһага түбөһтэһөс, хайдах онгон төһөһөһөс оёон түһүһан санааларын үлөһөннлөр. Ити курдук, хас бһиһдиһи

жыттың түйүмөк байы топузун, сапактын калмактантык
туттат, сипиништендик кылына.

Дэлгэр, үзүүртэй иргэний хөндөр зөгнөтгүлүйтэй. Күүсгээх сонгогдох, аймгуудтан айдырхгээх юмны хайвчлан үлсгөн сөг. Того дээтээх, тэрэгшгүтү сатаан түмэ тарзан үлсгээр, охуулаа олохор көвүтөөгнй ыархаттардах. Эибэх ово сатагтын, хайвчлан-хайвчланг түлүйтэр, кыайган сатаан ойбохор, үргээр-олуу уусуу. Атын шал оюутун илгэр үс төгүл элгити өсгөөх бугларын биеэбэл.

Кышас салайгачылар күрүлү кытыгылашкандар, күйи собууш, бары да биригип бир чарыктай педиситтар эбит. Күрүлүгүлү түмүгүнөң, дүүлүтүр субо председатели, улуустаагы уорук управлениенен интэр үлөзө отдели иккаланга Ираида Григорьевна Винокурова, хамыһайа чиликтэртэ — интэр үлөзө отдели тутаах үлөһитэ Лена Герасимовна Винокурова, “Чураһы кээһит” оҕо общественный тэригээтин председатели Галина Петровна Котурова, “Чураһы кээһит” оҕо общественный тэригээтин чиликтэң, Чакыр орто оскулутын II-с кылаһын үөрөтөһитэ Вали Сидиха түмүк таһаарыһылар хаһаангылаһар да уустук быһаарыһыны быһымматтарыны туһунан билигээһитэр. Манньык күрүлүгүлү салаһан беран иһорэ учууталга олус туһалаах уонна наадалаах диген эттиһор. Тоҕо диттээһ, күрүк сыһа-соруһа-кыһас салайгачыла айымньылаһастык, таһаарыһаастык үтэлиригэр-хамсырыгар куус-көмө, өйбүл булуу. Кинитэр талканыһарын кээһитин, чиликтин, кээһит эйгээ таһаарын, дыһу кыһа уолут аһастаһан, бөһөнн сайыһаарыны оҕа.Күрүк сыһын аһын сана харһыһаарга үктэнэ, сайһын иһорэ кыһини үөрдүрүт, күрүлүгүлү билигээһитэр уонна наһаракталары туттаргыһылар. Уонсайа аһыс оскулота биһирдүн чарыктай бөһөстө билигээһитин кыһыннарыһылар.

С.А.Новгородов атынан Чурагычы орто окууска 9-класстан сайланып, ОБЖ учууга Дмитрий Петрович Соловьев "Возрождение духовности и патриотизма"

НОВИТЕ ДИНАМИКИ

С.К.Макаров аптыган Чурагны гимназиятын 7-с
класынын салысчысы, английский тилин унутала Анна
Проксеевна Митусева "Лучший друг детей" номинацияны
ытты.

И.М.Павлов запынан Чуратны орто оскулыгыттан нууча тылын учууала Елена Никитасвна Дьячковская "Сохранение народных традиций" номинацияны ытла.

Г.П.Багдарин атынан Сызыл орто окуудын 7-с кытабын сазайааччыта, саа тылгылар усона литературалыггар учуутала Валерия Сергеевна Макарова "Мастерство и вдохновение" номинация била;

С.С.Яновлев – Эрилик Эристин аатын Чакыр орто оскуланын 3-с кылаасын сайлаагычыта, атын суугуч учу-
талы Алена Владимировна Михайлова "Знарок детской души"
номинация бичик.

И.Е.Федосеев – Директор на Диринг агрокултурата
ако сүлүк учуутала Екатерина Васильевна Иванова
“Мастерство и творчество” номинация ыпта.

В.С.Яковлев — Дачен зальпин Кылтанех орто оскулаштын учуутала Тулра Васильевна Борисова “Опыт и мастерство” номынакчы билд.

Оттон Кыяль-Лауэлан Д.П.Корзин атынан Чурачкылааы спортивнай олимпийскай эрэлери бичимниир орто илгери оог-оосустатын II-с кылааһын сайыынан та, история учуутала Владимир Никитович Гусев атынан

Кытаанчылар бир ситимден, бир санаанан салышкан үшүрүлүшүлөрүн кытта билсөң, унут агастылыктарын туоксаар да күндүтүк санылыктарын туузан эттир. Учууал ис сүрбөткөн оюну жалта үшүлөр буюлуна, кини оокоро ситиинтөк буюлтар. Отон үрөткөнчү ситиинтө, төрөтүт максат – учууал үрүүт, дөдө.

Лилия Егоровна ПОПОВА,
ска тълъш уонна литературатын учуутала,
Хайдахска.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ

Кунду кэрэммин, абабытын, эбэбиити, спорт бэтэрэни, Россия потребительский кооперативын түйеүүн, үлэ бэтэрэни, кенгүл тустуга спорт мастарыгар кандидат Серафим Серафимович НОВОГородовы 60 саасын туслар үбүтүөйүгүн эбэрдалабыт!

Эн алаха, үлэзэ сыһыанын, кытааныс санаа бийиэхэ барыбытыгар үтүө холобур булар. Бийи тустугар кыһамнык иһин мастаран туран, кытааныс доруубулары, үлүн олоху баардабыт!

Күргөһү, оҕолорун, кийиһитирис, кутуотун, сизини...

Техкомплектация

Организация с опытом работы выполняет следующие услуги в Чуралчинском улусе:

- Монтаж охранно-пожарной сигнализации;
- Техническое обслуживание охранно-пожарной сигнализации;

- Составление проектной документации пожарной сигнализации «под ключ»;

- Монтаж и техобслуживание систем видеонаблюдения;
- Монтаж и техобслуживание систем автоматического пожаротушения.

Наличие всех необходимых лицензий и сертификатов.

Телефон: 89627321800, 89142947949.

БИЛЭРИИЛЭР

Чапчык сыанада убаһа этэ тыһыбын.

Тел: 8-914-234-65-47.

ОБЪЯВЛЕНИЯ

Виктор Алексеевич Егоров аатыгар бэриллбит паспорт сүлүтүгүн, дини субуунан аарылар.

Күрүстэбил

ӨЙДҮҮ-САНЫЫ СЫЛДЫАХПЫТ

Бийиги таптаах ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, педагогическай үлэ, тыһыл бэтэрэни Марфа Семеновна Эверстова бу дьыл ахсынны 18 күнүгэр күн сириттэн барыта 1 сыл буолла.

Күн-хубой ийэбит, эбэбит, хос эбэбит Марфа Владимировна Эверстова 1928 сыллааха от ыйын 1 күнүгэр Чуралчы оройуонун Хоттогор нэһилтэс 10 оҕолоох Анна Проклловна, Семен Алексеевич Эверстовтар дьыл күргэннэригэр төрөөбүтэ.

Ийэбит Марфа Семеновна 1941-1945 сүрүн сылларыгар Хоттогор нэһилтэс "Хотто" колхозка от, бурдук үлэтигэр араас үлэтэргэ үлэһиттэ.

1946 с. Чуралчытаагы педучилищаны бүтэрбитэ. 1946-1957 сс. Диринг детдомутар воспитателинэн үлэһиттэ. 1957-1971 сс. Диринг уонна Хайахыт оҕулаһтарыгар начальнай кылаас учууталынан үлэһиттэ. 1971-1978 сс. Хатылы орто оҕулаһыгар нэһилтэс воспитателинэн үлэһиттэ.

1952 сыллааха оҕуон аргыһын, бийиги абабытын Еремей Афанасьевич Марков кэрсэн, күргэн тахсан оҕус эйэлэстик оҕорон, 16 оҕону төрөтөн, ытыктаар мал буолбуттара.

Абабыт эрдэ өлөн, ийэбит олохто дуулурунан, кытааныс санаанын 6 оҕону бөйүгэ илгэн-үөрэттэрэн, улаатыннара, үлэһит дьон онортоон олохтутун буларбытынан, эбэрс, сайаас майгылаах таптаах ийэ, эбэ, хос эбэ буларын аһаран аастыт олохунан, үлэтинэн күөн туттабыт уонна махтанабыт.

Ийэбит барыһан наһа-наһа минныгы астаах этэ, эбэкс ыалдыттардаах буолара. Хас сайын, кыһын ахсын каникуларга сөнүгөр, хос сөнүгөр кэлкитиргэр, үөрөн-көтөн ас аһаан тоһуйара, барыларын көрөн-истэн, таптаан, аһаан дьоллоох "эбэ", "хос эбэ" дэппитэ.

Ийэбит өбүлүгүн төрүчүлүгүн "Прокллий Сидоров ыччагара, педнаставилара" кинигэ килэттэрин бийиэхэ хааларбытыгар, махтанабыт.

Куруутун субалы-амалы сылдыра, сырдык санаалаах, аламаһай майгылаах киһи этэ, дьон кыһалгаһан тутастык ыһынара, өрүү кемелеһере. "Будьте здоровы, живите богато" дьен элпит тыһыла бу баарга дьылылар, ити тыһыларын хаһан да умнуохтут суоҕа.

Кунду ийэбит сырдык аһа, бийиги өйбүтүгэр-сүрэхпитигэр өрүү барыбытын бивиртэ түмэр. Ийэбит Марфа Семеновна эйбэрс, үөрүннэ, тулуурдаах майгыта, сырдык мессуһа, дьонго-сүргүгэ өрүү үтүө майгытынан кемелеһе саһыар үтүө санаата бийиги олохтутугар умнуллубат үтүө өйдөбүл буолан, үйө-саас тухары хаалыаҕа.

Оболоро, кийиһиттэ, сөнүгөр, хос сөнүгөр.

Кыһамнык редактор: А.А. ЗАХАРОВ.
Эксперттэр сөкүөгүгэр, сурук отдела: А.Н. ЗАХАРОВА.
Экономика, тыа хайыһыстыбатын отдела: А.М. СЛЕПЦОВ.
Корреспондент: С.А. ЖЕНДРИНСКИЙ.
Тыһааччы: Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.
Бэһэттэһиччир: С.А. ПАРТОВ, Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тархыт таһаарааччылар: СР Правительствата, Чуралчы улусун "Сана олох" редакция-издательскай холбоһук автономнай учреждение. Российскай Федерация Россиянааһор СР управлениылар 2012 с. күнүн тутар 15 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэра - ПИ №14-0238.

ААДЫРЫСПЫТ: 678670, Чуралчы сал., Карл Маркс уул., 25 "а". Телефоннарыт: редактор - 41-332, отделлар - 41-265, 41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru

Бэһээкс сакаас: № 145-146 (11155-11156) Кээмэйэ: 1,5 бэч. лист Тираж 1342. Хаһыат сыаната: 10 солк.

Сана олох

Аһар сурут тусторонна редакцияламмыт нүмэра от тубэр бийиэхэ. Сурут тусторонна чыһаар наһа-наһа аһаар хаалыт аһар тубэригэр.

Хаһыат бэһээкс бэрилтэр графика: 16 ч 00 м. Бэһээкс бэрилиннэ: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакция-издательскай холбоһукка 18.12.2015 с. офсетка бэһэттэннэ. Аадырыһа: 678670, Чуралчы сал., Карл Маркс уул., 25 "а". Индекс: 54907. Хаһыат издэлаа уст: оптуурунуука, чаппага уонна субуота таһар.

МВД извещает

ЛИЦЕНЗИОННО-РАЗРЕШИТЕЛЬНАЯ РАБОТА ОТДЕЛА МВД РОССИИ ПО ЧУРАПЧИНСКОМУ РАЙОНУ ДОВОДИТ ДО ВАШЕГО СВЕДЕНИЯ СЛЕДУЮЩУЮ ИНФОРМАЦИЮ ОБ АДМИНИСТРАТИВНОЙ И УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НЕЗАКОННОЕ ХРАНЕНИЕ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ:

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

Нарушение правил хранения, ношения или утилизации оружия и патронов к нему гражданами:

- влечет наложение административного штрафа в размере от 500 до 2-х тысяч рублей;
- либо лишение права на приобретение и хранение или хранение и ношение оружия на срок от 1-го года до 2-х лет с конфискацией оружия и патронов к нему или без таковой.

Ношение огнестрельного оружия лицом, находящимся в состоянии опьянения:

- влечет наложение административного штрафа на граждан в размере от 2-х тысяч до 5-ти тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему или без таковой;
- либо лишение права на приобретение, хранение или хранение и ношение оружия на срок от 1-го года до 2-х лет с конфискацией оружия и патронов к нему или без таковой.

Невыполнение лицом, осуществляющим ношение огнестрельного оружия, законного требования сотрудника полиции о производстве механического освидетельствования на состояние опьянения:

- влечет лишение права на приобретение, хранение или хранение и ношение оружия на срок от 1-го года до 2-х лет с конфискацией оружия и патронов к нему или без таковой.

Нарушение правил лицензирования или экспонирования оружия и патронов к нему:

- влечет наложение административного штрафа на граждан в размере от 1-й тысячи до 5-ти тысяч рублей;
- на юридических лиц от 10-ти тысяч до 100 тысяч рублей либо административное приостановление их деятельности на срок до 10-ти суток.

Незаконные приобретение, продажа, передача, хранение, перевозка или ношение гражданского огнестрельного гладкоствольного оружия и огнестрельного оружия ограниченного поражения:

- влечет наложение административного штрафа на граждан в размере от 3-х тысяч до 5-ти тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему;
- либо административный арест на срок от 5-ти до 15-ти суток с конфискацией оружия и патронов к нему;
- на должностных лиц - от 10-ти тысяч до 50-ти тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему либо их дисквалификацией на срок от 1-го года до 3-х лет с конфискацией оружия и патронов к нему;
- на юридических лиц - от 100 тысяч до 500 тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему либо административное приостановление их деятельности на срок от 10-ти до 60-ти суток (выписка из ст. 208 КоАП РФ).

Установка на гражданском или служебном оружии приспособления для бесшумной стрельбы или прицела (прицельного комплекса) ночного видения (за исключением прицелов для охоты):

- влечет наложение административного штрафа в размере от 2-х тысяч до 2,5 тысяч рублей с конфискацией установленных приспособлений (выписка из ст. 209 КоАП РФ).

Незаконные изготовление, продажа пневматического оружия или передача пневматического оружия с дульной энергией более 7,5 джоулей и калибра 4,5 миллиметра без разрешения органов внутренних дел:

- влечет наложение административного штрафа на граждан в размере от 1-й тысячи до 5-ти тысяч рублей с конфискацией оружия или без таковой;
- на должностных лиц - от 10-ти тысяч до 30-ти тысяч рублей с конфискацией пневматического оружия или без таковой либо их дисквалификацией на срок от 6-ти месяцев до 1-го года;
- на юридических лиц - от 30-ти тысяч до 50-ти тысяч рублей с конфискацией пневматического оружия или без таковой либо административное приостановление их деятельности на срок до 30-ти суток (выписка из ст. 20.10 КоАП РФ).

Стрельба из оружия в отведенных для этого местах с нарушением установленных правил:

- влечет наложение административного штрафа в размере от 3-х тысяч до 5-ти тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему или без таковой.

Стрельба из оружия в населенных пунктах или в других не отведенных для этого местах:

- влечет наложение административного штрафа в размере от 40-на тысяч до 50-ти тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему;
- либо лишение права на приобретение и хранение или хранение и ношение оружия на срок от 1,5 до 3-х лет с конфискацией оружия и патронов к нему.

Совершение тех же действий группой лиц либо лицом, находящимся в состоянии опьянения:

- влечет наложение административного штрафа в размере от 50-ти тысяч до 100 тысяч рублей с конфискацией оружия и патронов к нему;
- либо лишение права на приобретение и хранение или хранение и ношение оружия на срок 3 года с конфискацией оружия и патронов к нему (выписка из ст. 20.10 КоАП РФ).

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

Незаконные приобретение, передача, сбыт, хранение, перевозка или ношение огнестрельного оружия, его основных частей, боеприпасов (за исключением гражданского огнестрельного гладкоствольного дальноствольного оружия, его основных частей и патронов к нему, огнестрельного оружия ограниченного поражения, его основных частей и патронов к нему), взрывчатых веществ или взрывных устройств:

- наказывается ограничением свободы на срок до 3-х лет либо принудительными работами на срок до 4-х лет, либо арестом на срок до 6-ти месяцев, либо лишением свободы на срок до 4-х лет со штрафом в размере до 80-ти тыс. руб. или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до 3-х месяцев либо без такового.

Те же деяния, совершенные группой лиц по предварительному сговору:

- наказывается лишением свободы на срок от 2-х до 6-ти лет.

Те же деяния, совершенные организованной группой - наказывается лишением свободы на срок от 5-ти до 8-ми лет.

Незаконный сбыт гражданского огнестрельного гладкоствольного дальноствольного оружия, огнестрельного оружия ограниченного поражения, газового оружия, холостного оружия, в том числе метательного оружия:

- наказывается обязательными работами на срок до 480-ти часов, либо исправительными работами на срок от 1-го года до 2-х лет, либо ограничением свободы на срок до 2-х лет, либо принудительными работами на срок до 2-х лет, либо арестом на срок от 3-х до 6-ти месяцев, либо лишением свободы на срок до 2-х лет со штрафом в размере до 80-ти тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до 6-ти месяцев или без такового.

Примечание: Лицо, добровольно сдавшее предметы, указанные в настоящей статье, освобождается от уголовной ответственности по данной статье. Не может признаваться добровольной сдачей предметов, указанных в настоящей статье, а также в статье 223 настоящего Кодекса, их изъятие при задержании лица, а также при производстве следственных действий по их обнаружению и изъятию (выписка из ст. 223 УК РФ).

Незаконные изготовление, передача или ремонт огнестрельного оружия, его основных частей (за исключением огнестрельного оружия ограниченного поражения), а равно незаконное изготовление боеприпасов, взрывчатых веществ или взрывных устройств:

- наказывается лишением свободы на срок от 3-х до 5-ти лет со штрафом в размере от 100 тысяч до 200 тысяч рублей.

Те же деяния, совершенные группой лиц по предварительному сговору:

- наказывается лишением свободы на срок от 2-х до 6-ти лет.

Деяния, предусмотренные частями первой или второй настоящей статьи, совершенные организованной группой:

- наказывается лишением свободы на срок от 5-ти до 8-ми лет.

Незаконные изготовление, передача или ремонт огнестрельного оружия ограниченного поражения либо незаконное изготовление газового оружия, холостного оружия, метательного оружия, а равно незаконные изготовление, передача или хранение патронов к огнестрельному оружию ограниченного поражения либо газовому оружию:

- наказывается обязательными работами на срок до 480-ти часов, либо исправительными работами на срок от 1-го года до 2-х лет, либо ограничением свободы на срок до 2-х лет, либо лишением свободы на срок до 2-х лет со штрафом в размере от 50-ти тысяч до 80-ти тыс. руб. или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до 6-ти месяцев либо без такового.

Примечание: Лицо, добровольно сдавшее предметы, указанные в настоящей статье, освобождается от уголовной ответственности по данной статье (выписка из ст. 223 УК РФ).

Небрежное хранение огнестрельного оружия, создавшее условия для его использования другим лицом, если это повлекло смерть человека или иные тяжкие последствия:

- наказывается штрафом в размере до 100 тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до 6-ти месяцев, либо обязательными работами на срок до 360-ти часов, либо исправительными работами на срок до 1-го года, либо ограничением свободы на срок до 1-го года, либо арестом на срок до 6-ти месяцев.

То же деяние, повлекшее смерть двух или более лиц:

- наказывается обязательными работами на срок до 480-ти часов, либо исправительными работами на срок до 2-х лет, либо лишением свободы на срок до 2-х лет.

И.В. СМЕРНИКОВ,
старший инспектор ОДРР ОМВД России по Чуралчинскому району, лейтенант полиции.